

ИЗСЛЕДВАНЕ ВЛИЯНИЕТО НА ФАКТОРИТЕ НА ИНОВАЦИОННИЯ КАПАЦИТЕТ ЗА АКТИВИЗИРАНЕ НА ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

Автори: Младен Велев, Сия Велева¹

Резюме

С нарастването на актуалността на проблемите и значението на иновациите се увеличава и интересът към теоретичното осветляване и емпиричното изследване на различни аспекти на иновационния капацитет на предприятията. Расте броят на научните публикации в тези области. Обаче редица важни проблеми се нуждаят от допълнително проучване, което дава основание да се извършват нови изследвания в определени направления. Такова направление е и проучването на влиянието на факторите на иновационния капацитет на предприятията върху иновационната им активност.

Предвид на това, целта на настоящото изложение е накратко да представи резултатите от емпирично проучване на влиянието на факторите на иновационния капацитет върху иновационната активност на български индустриални предприятия. Авторите се надяват, че така биха предизвикали дискусия, относно тези и други подобни въпроси, свързани с тази тематика, а резултатите биха подпомогнали предприятията при вземане на управленски решения за насочване на иновационните усилия и инвестициите, както и при разработването на стратегии за развитие.

Ключови думи: иновации, иновационен капацитет, детерминанти, фактори, резултати, изследване.

Въведение

Фирмените иновации са въвеждане на новости, които осигуряват по-висока степен на задоволяване на потребностите и изискванията на потребителите и по този начин носят по-висока стойност и за самите фирми (Gnday G. et al, 2010). С други

¹ проф. д.ик.н. Младен Велев, гл.ас.д-р Сия Велева

¹ Стопански факултет, Технически университет – София, mvelev@tu-sofia.bg

² Стопански факултет, Технически университет – София, s.veleva@tu-sofia.bg

думи те са свързани с реализация на резултати, имащи търговско значение. Те са ключа за постигането на конкурентоспособност. Но не всички предприятия успяват в иновационната си дейност, макар и функциониращи при същите или сходни условия на външната среда. Причина за това е, че имат различна способност своевременно да разпознават, възприемат, разработват и използват новости, т.е. те имат различен иновационен капацитет. Именно неговото равнище и равнището на формиращите го фактори са в основата на иновационната активност на предприятията и на постигането на дългосрочен стопански успех.

Иновационният капацитет на предприятията е резултат от планомерни управленски усилия за формиране и развитие на вътрешните условия за възприемане и използване на нови знания. Ето защо, от голямо значение е да се определи къде да се насочат усилията, така че резултатът да е най-голям. Това е важният въпрос, на който трябва да се отговори, като се определи относителната значимост на всеки от вътрешните фактори.

Според проф. Ниили и Хири от Университета в Кеймбридж (Neely A., Hii J., 2012) иновационният капацитет е потенциала на фирмата да генерира иновационен резултат. В същия смисъл, но по-детайлно е определението, че иновационният капацитет е способността на фирмата да идентифицира тенденциите и новите технологии, а също да придобива и експлоатира тези знания и информация (Bessant and Pavitt, 2005).

Иновационният капацитет на фирмата е много тясно свързан и често се отъждествява с друго важно понятие – абсорбционния капацитет, т.е. е способността на фирмата да се учи и възползва от знанията, възникнали и разпространяващи се в обществото. Коен и Левинтал определят абсорбционния капацитет по следния начин: той е „способността на фирмата да разпознава стойността на новата, външна за нея информация, да я усвоява и да я използва за постигане на търговски резултати“ (Cohen, W., and Levinthal, D., 1990 и 1994). От своя страна Зара и Джордж (Zahra, S. and George, G., 2002) доразвиват това понятие и го дефинират като способност на фирмата да придобива, усвоява, трансформира и експлоатира нови знания и технологии от външната среда. Още по-голяма яснота за сходството на двете дискутирани категории дават П.Леин, Б.Кока и С.Патак (Lane P., Кока, В. and Pathak, S., 2006) определяйки абсорбционния капацитет като способността на фирмата да оползотворява знанията от околната среда чрез три последователни процеса: (1) разпознаване и разбиране на потенциално важните нови знания извън фирмата чрез изучаване, (2) усвояване на значимите нови знания чрез трансформиране и (3) използване на усвоените знания за създаване на нови знания и търговски резултати чрез експлоатирането им.

Отъждествяването на двете дискутирани категории в значителна степен е валидно за българските предприятия, предвид на факта, че голямата част от тях са малки и средни по размер и нямат собствена база и възможности за самостоятелно разработване на новости. Те разчитат на външни идеи и разработки (Идриз Ф., 2018).

С нарастването на актуалността на проблемите и значението на иновациите се увеличава и интересът към теоретичното осветляване и емпиричното изследване на различни аспекти на иновационния капацитет на предприятията. Расте броят на

научните публикации в тези области. Обаче редица важни проблеми се нуждаят от допълнително проучване, което дава основание да се извършват нови изследвания в определени направления. Такова направление е и проучването на влиянието на факторите на иновационния капацитет на предприятията върху иновационната им активност.

Предвид на това, целта на настоящото изложение е накратко да представи резултатите от емпирично проучване на влиянието на факторите на иновационния капацитет върху иновационната активност на индустриални предприятия в България. Авторите се надяват, че така биха предизвикали дискусия, относно тези и други подобни въпроси, свързани с тази тематика, а резултатите биха подпомогнали предприятията при вземане на управленски решения за насочване на иновационните усилия и инвестициите, както и при разработването на стратегии за развитие.

1. Фактори на иновационния капацитет на предприятията

В специализираната литература съществува голямо разнообразие, относно детерминантите (вътрешните условия) и факторите, които определят иновационния капацитет на предприятията и му въздействат. Ниили и Хири (Neely A., Hii J., 2012) ги разделят на четири групи: фирмена култура, способстваща търсенето и въвеждането на новости; ресурсите на фирмата – финансови, трудови и материални; компетенциите на фирмата, които определят способностите ѝ да използва иновативните идеи – технологични, маркетингови, творчески, за решаване на проблеми, за разпространяване на тацитни знания и др.; налични знания и идеи.

Според Коен и Левинтал (Cohen, W., and Levinthal, D., 1990.) абсорбционният капацитет се формира от досега натрупаните в предприятието и неговите сътрудници знания и е страничен продукт на изследователската и иновационната му дейност. Те посочват следните основни фактори: 1/ технологичните възможности от средата – количество на наличните технологични знания, потенциални усъвършенствания в технологиите; 2/ характеристиките на външните знания, които определят доколко лесно могат да се възприемат от фирмата – сходство с вътрешните потребности, комплексно, развитие; 3/ възможност за свободно разпространяване на знанията в отрасъла – обратно на степента на защита на интелектуалната собственост; 4/ конкурентоспособност на фирмата; 5/ пазарно търсене – нарастване на търсенето и еластичност на доходите; 6/ ценова еластичност.

Други автори (Hasan, S., Othman, A., Mustafa, Sh., Wahab, W., and Ismail, H., 2011), добавят следните детерминанти на иновационния капацитет: 1/ възможностите на заетите във фирмата, т.е. способностите на сътрудниците ѝ да откриват и възприемат нова информация; 2/ способността на фирмата да разпространява знанията между членовете си – способност чрез изградена за това система, своевременно да разпространява придобитите знания, опит и информация между отделите и членове на колектива, така че да са полезни; 3/ фирмената култура, насочена към търсене на нови възможности; 4/ възможности в областта на изследванията и иновациите; 5/ комуникационни възможности в предприятието – да се споделя информация между индивидите и отделите на предприятието с цел постигане на взаимно разбиране относно оценката на новите знания и начините на действие.

Разработени са и значително по-пълни модели на абсорбционния капацитет на предприятието, които отразяват динамичния му характер на процес, който се развива под действието на мениджърите. Така например, в (Volbersa, H., Foss, N. and Lyles, M., 2009) са посочени следните негови основни детерминанти: 1/ условията на околната среда – динамика, конкуренция, характеристика на наличните знания, режим на разпространението им; 2/ количеството и структурата на знанията, с които разполага фирмата; 3/ мениджмънт – управленски знания, комбинативни способности, развитие и разпространение на индивидуалните знания; 4/ организация на фирмата – организационна форма, използвана система от стимули; информационна мрежа, вътрешни комуникации; 5/ междуфирмено взаимодействие – създаване и разпространяване на знания, система за управление на сътрудничеството, мрежа за създаване и трансфер на знания, сходство на организациите.

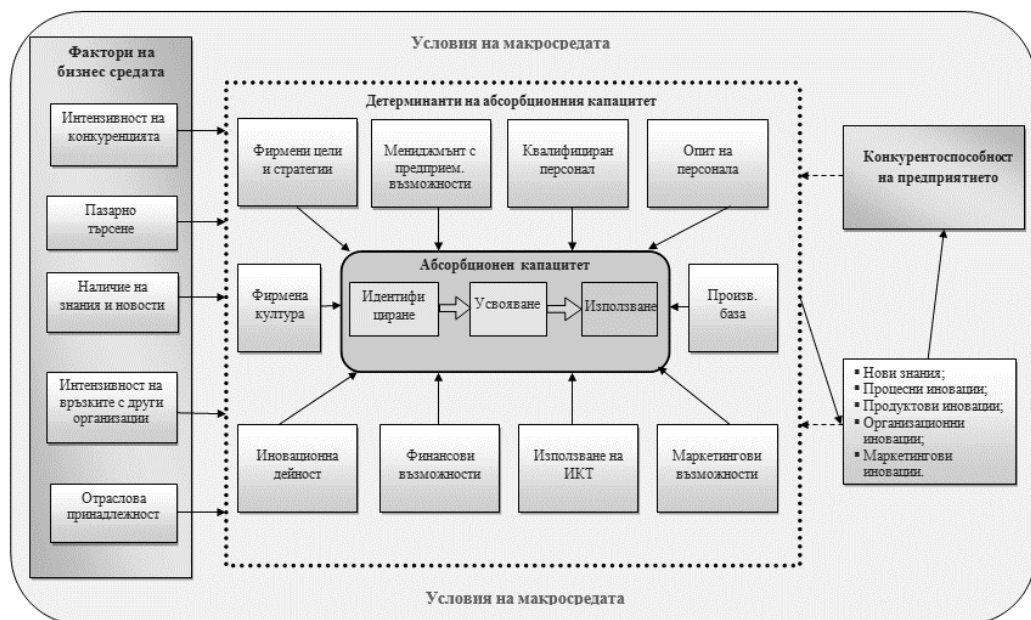
Според (Lane, P., Koza, V., 2006) основните фактори, формиращи иновационния капацитет на фирмите са: 1/ условията на околната среда – стимулира изграждането на абсорбционния капацитет; 2/ характеристиките на наличните вътрешни и външни знания – създават условия за широко и задълбочено разбиране; 3/ характеристиките на взаимоотношенията – улесняват взаимното разбиране; 4/ фирмена структура – осигурява фокус върху разпознаването, разбирането, усвояването и използването на знанията; 5/ характеристиките на умствения модел на членовете на фирмата – улеснява разпознаването, усвояването и използването на знанията; 6/ характеристики на фирмените структури и процеси – стимулира ефективността и ефективността на усвояването и използването на знанията.

В модела, разработен в (Velev M., Atanasova S., 2013) детерминантите и факторите на технологичния/иновационния капацитет на фирмите са разделени на три групи (Фигура.1.):

- Детерминанти на капацитета - вътрешните за предприятието фактори, които създават потенциала на предприятието за абсорбиране на нови технологии и извършване на иновации. По-високата степен на развитието им благоприятства бързото усвояване на новости в предприятието и обратно. Равнището на развитие на тези фактори в голяма степен е резултат от развитието на самото предприятие. То е следствие от усилията на мениджърите.

- Вътрешнофирмени фактори, които влияят на детерминантите на капацитета.

- Факторите на средата – те влияят върху фирмените детерминанти на капацитета и така в значителна степен създават условия за неговото повишаване или намаляване. Част от тях са елементи на бизнес средата и влияят пряко върху детерминантите, а други са елементи на макросредата (икономически условия, правни условия, демографски условия, научно-технически прогрес и др.) и влияят както пряко върху детерминантите, така и върху факторите на бизнес средата.

Фигура.1. Факторите на технологичния/иновационния капацитет на предприятията

Предвид целите на тази разработка тук ще бъде предложена посочената система от детерминанти и фактори (Velev M., Atanasova S., 2013).

2. Методическа част.

Целта на проведеното емпирично проучване бе 1/ да определи оценката на мениджърите за значението на факторите на иновационния капацитет на предприятията за активизиране на иновационната им дейност; 2/ да установи състоянието на детерминантите на иновационния капацитет на изследваните предприятия 2/ да оцени въздействието на детерминантите върху иновационната активност и стопанските резултати на предприятията. Резултатите от това изследване биха подпомогнали вземането на управленски решения за насочване на иновационните усилия и инвестициите, както и разработването на стратегии за развитие.

Подходът на изследването се основава на набирането, обработването и анализирането на значителна по обем емпирична информация от действащи индустриални предприятия в България, на основата на специално подготвена методика за изследване и с използване на статистически методи и специализиран софтуер за обработка и анализ на информацията.

Проучването е проведено сред български предприятия и обхваща период от две години (2016 г. – 2017 г.). То е проведено по метода на анкетирането, като респонденти са фирмени мениджъри. Използвана е специално подготвена анкетна карта, която бе изпратена по пощата и по e-mail на голям брой индустриални предприятия. За съжаление, поради твърде ниския процент на възвращаемост на

попълнени анкетни карти, се наложи избрания метод да се допълни с интервю на работното място. Анкетираните мениджъри дадоха своето мнение по всеки от поставените въпроси с бална оценка. Балната оценка за съответния показател е в интервала от 1 до 7. Най-ниската бална оценка 1 показва много лошо равнище или значимост, а най-високата 7 – отлично състояние или максимална значимост. За обработка на резултатите от проведеното проучване е използван програмния продукт IBM SPSS Statistics 19.

Направените предварителни литературни проучвания дадоха основание за формулиране на следната **изследователска хипотеза**: *съществува положителна зависимост между равнището на детерминантите и факторите на иновационния капацитет на предприятията и иновационната им активност.*

За доказване на положителното влияние на равнището на детерминантите на абсорбиционния капацитет върху технологичния трансфер, иновациите и стопанските резултати, предприятията от извадката бяха разделени на две групи в зависимост от равнището на развитие на детерминантите им: Група 1 – предприятия с равнище под средното за изследваната извадка и Група 2 – предприятия с равнище над средното. Целта бе да се сравнят по отношение на технологичния трансфер и постигнатите стопански резултати. На тази основа да се извърши логически анализ и интерпретация на резултатите.

3. Основни резултати

Представените тук резултати са за 100 индустриални предприятия от цялата страна. Изследваната извадка от предприятия не е представителна за българската икономика, но получените резултати са интересни и показателни за състоянието на факторите, влияещи върху иновационния капацитет и тяхното влияние върху фирмените резултати. По тях може да се дискутира и те могат да са основа за правилното насочване на усилията на предприятията за подобряването на конкурентоспособността им.

Ограничеността на обема на настоящата разработка не позволява подробното представяне на резултатите от проведеното проучване. По тази причина тук са изложени само обобщените резултати за цялата съвкупност от проучени предприятия.

От проучените индустриални предприятия 60% са локализирани в София, 20% - в големи градове и 20% в малки населени места. Малките и средните предприятия в извадката са 80%. Констатирано бе, че през 2016 г. иновации са осъществили 40 % от изследваните предприятия, а през 2017 г. – 52% (Таблица 1). Тези проценти са по-високи от посочените в официалната статистика на страната данни за иновативните предприятия в индустрията (Statistical yearbook 2016). Това се дължи главно на непредставителността на извадката на настоящото изследване. Констатирано бе, че голямата част от осъществените иновации от предприятията са предизвикани от технологичен трансфер, т.е. те са извършени на основата на придобити отвън знания, методи и процеси, документация, патенти, софтуерни продукти, дизайн, физически обекти. През изследвания период технологичен трансфер са осъществили, съответно 39 % от проучените предприятия през 2016 г. и 51% през 2017 г. Само малка част от

иновациите са осъществени изцяло със собствени сили и те са на ниско равнище по степен на новост и значимост на промяната.

Таблица 1. Брой на осъществените видове иновации в изследваните предприятия

№	ВИД НА ОСЪЩЕСТВЕНИТЕ ИНОВАЦИИ	ОСЪЩЕСТВЕНИ ИНОВАЦИИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА	
		2016 г.	2017 Г.
1.	Процесни иновации	9	13
2.	Продуктови иновации	13	17
3.	Организационни иновации	7	7
4.	Маркетингови иновации	7	11
5.	Комплексни иновации (едновременно от няколко вида)	6	8
	ОБЩО	42	56

Според интервюираните ръководители, проведените в предприятията им иновации не са имали високо равнище, оценено като степен на новост и значимост на промяната. Прави впечатление, че през изследвания период броят и равнището на маркетинговите иновации бележат ръст. Спад в равнището се забелязва при продуктовете иновации. Оценките за равнището на иновациите показваха, че в предприятията обикновено са били извършвани малки, несъществени промени с ниска степен на новост, които изискват по-малко разходи и водят до по-малка ефективност. Логично е да се очаква, че това се е отразило и на икономическите резултати от провеждането им.

Може да се предположи, че сравнително невисокото равнище на иновациите, оценени като степен на новост и значимост на промяната, се дължи на невисокото равнище на иновационния капацитет и формиращите го детерминанти на изследваните предприятия. Изследването потвърди това предположение. Оценките на анкетираните мениджъри, обобщени за цялата изследвана извадка, и определени в диапазона от 1 (много ниско равнище) до 7 – най-високо равнище, са показани на следната таблица:

Таблица 2 Равнище на детерминантите на иновационния капацитет на предприятията

Детерминанти	Равнище на развитие в предприятията	
	2016 г.	2017 г.
1. Ясно дефинирани фирмени цели и иновативни стратегии	3,0	3,1
2. Предприемачески възможности на фирменото ръководство	4,2	4,3
3. Дял на персонала с висше образование	3,6	3,7
4. Дял на персонала с техническо образование (средно и висше)	4,2	4,0

5. Опит на персонала	4,1	4,2
6. Фирмена култура, способстваща търсенето и въвеждането на новости	3,1	3,1
7. Равнище на производствена база	3,8	4,4
8. Степен на развитие на иновационната дейност	3,7	3,8
9. Финансови възможности на предприятието	3,0	3,3
10. Степен на използване на ИКТ	5,3	5,9
11. Възможности на предприятието да маркетира резултатите от въведените новости	2,9	3,2

Средното равнище на всички детерминанти на иновационния капацитет общо за изследваните предприятия е 3,71 за 2016 г. и 3,91 за 2017 г. И през двете години то е малко над средното равнище на скалата за оценка и определено не е достатъчно за провеждане на интензивна и качествена иновационна дейност. Голямата част от детерминантите не са добре развити в предприятията и към подобряването им трябва да се насочат усилията на мениджърите им. Все пак наблюдава се малко подобрене през 2017 г.

За целите на изследването предприятията от извадката бяха разделени на две групи в зависимост от равнището на развитие на детерминантите им на иновационния капацитет: Група 1 – предприятия с равнище под средното за изследваната извадка и Група 2 – предприятия с равнище над средното. Целта бе да се сравнят по отношение на иновационната им активност и постигнатите стопански резултати.

По мнението на мениджърите детерминантите на иновационния капацитет имат най-високо значение за провеждане на успешни продуктови и процесни иновации в предприятията. Би трябвало да се посочи, че оценките на ръководителите на предприятията, които не са провели технологичен трансфер през изследвания период, за значението на детерминантите не се различават съществено от тези на мениджърите на останалите предприятия.

Бе констатирано, че голямата част от проведените от предприятията иновации са били резултат от осъществен хоризонталният трансфер на технологии, т.е. на трансфериране на технологии от една организация към друга в рамките на един и същ етап на жизнения им цикъл. Съвсем малка част от технологичните трансфери са били вертикални, т.е. пренос на нови технологии по различните етапи на жизнения им цикъл, от изследователските организации към мястото (организацията) на приложението им. Това е показателно за недоброто сътрудничество в областта на иновациите между предприятията и университетите и научноизследователските организации. През 2016 г. само 3 от проведените трансфери са били вертикални, като всичките са на предприятия от Група 2. През 2017 г. те са били 7 и само 1 от тях е на предприятие от Група 1.

Според анкетиранияте ръководители, осъществените от предприятията им иновации са имали сравнително ниско равнище, оценено като степен на новост и значимост на промяната. За 2016 г. средното им ниво е оценено на 3,34 за Група 1 и

3,65 за Група 2, а за 2017 г, съответно – на 3,46 и 4,10. Забелязва се слабо изразена тенденция за постепенен преход от осъществяване на незначителни иновации към извършване на по-съществени такива, но изоставането на предприятията от Група 1 е осезаемо. Забелязва се разлика и в броя на осъществените иновации, което е видно от следната таблица:

Таблица 3 Брой на осъществените видове иновации по групи предприятия в зависимост от равнището на детерминантите на иновационния капацитет

№	ВИД НА ОСЪЩЕСТВЕНИТЕ ИНОВАЦИИ	ОСЪЩЕСТВЕНИ ИНОВАЦИИ ПО ГРУПИ ПРЕДПРИЯТИЯ			
		2016 г.		2017 Г.	
		Група 1	Група 2	Група 1	ГРУПА 2
1.	Процесни иновации	3	6	4	9
2.	Продуктови иновации	5	8	6	11
3.	Организационни иновации	3	4	2	5
4.	Маркетингови иновации	2	5	3	8
5.	Комплексни иновации (едновременно от няколко вида)	1	5	2	6
	ОБЩО	14	28	17	39

Посочените детерминанти, които създават иновационния потенциал на предприятието, са под влияние на някои вътрешнофирмени фактори, които също трябва да се имат предвид и върху които трябва да се насочат управленски усилия за подобряване. Проведеното изследване показва, че мениджърите оценяват значението на тези фактори за активизиране на иновационната дейност. Получените осреднени резултати са:

Таблица 4 Значимост на вътрешнофирмените фактори на детерминантите за активизиране на иновационната дейност на предприятията

Фактори на детерминантите	Общо значение за иновационната дейност
1.Размер на фирмата	5,27
2.Степен на диверсификация на дейността на предприятието	5,20
3.Комбиниране на различни видове иновации	5,14
4.Собственост на предприятието	4,72
5.Планов хоризонт на предприятието	5,11
Общо значение	5,09

Мениджърите отдават най-голямо значение на размера на предприятието, като фактор за формиране на детерминантите на иновационния им капацитет и

активизиране на иновационната активност. Явно те го свързват с по-добрата осигуреност на големите предприятия с ресурси и възможностите им за повишаване на квалификацията на персонала, необходими за развитие, в това число и за провеждане на иновации. Такова е мнението главно на анкетираните от малките и средните предприятия, които са 80% в изследваната извадка. Според тях недостигът на ресурси затруднява изследователската дейност и създаването на новости. Обяснимо е, че на диверсификацията на дейността също се отдава голямо значение за развитие на иновационната дейност. Тя усложнява дейността на предприятията и действа като принуда за ръководствата да търсят пътища за подобряване на състоянията им.

Анкетираните мениджъри посочват и различно положително влияние на факторите на бизнес средата върху иновационната дейност на предприятията. Техните осреднени оценки са:

Таблица 5 Значимост на факторите на бизнес средата за активизиране на иновационната дейност на предприятията

Фактори на бизнес средата	Общо значение за иновационната дейност
1. Наличие на знания и нови технологии	3,68
2. Отрасъл, в които работи предприятието.	4,45
3. Интензивност на конкуренцията на пазарите, на които продава фирмата.	5,35
4. Пазар, на който работи предприятието.	5,04
5. Участие в производствени съюзи и обединения.	4,3
6. Партньорство в областта на иновациите с други фирми.	3,9
7. Партньорство в областта на иновациите с университети.	4,31
8. Местоположение на фирмата.	3,42
Общо значение	4,305

Според мениджърите най-силно положително влияние върху иновационната активност на предприятията имат интензивността на конкуренцията и характеристиките на търсенето на различните пазари. Те свързват това с натиска, който конкуренцията и размера и качеството на търсенето оказват върху фирмите за по-бързо въвеждане на новости. Най-малко значение те отдават на местоположението на фирмите и наличието на знания и нови технологии. Това може да се обясни с развитието на комуникациите и със свободното разпространяване на знанията в световен мащаб, които улесняват достъпа до тях и трансфера им. Прави впечатление сравнително ниското значение, което се отдава на партньорството в областта на иновациите с други фирми, което явно се дължи на недостатъчното развитие на клъстерите и различните други форми на сътрудничество между организациите в страната.

При оценката на влиянието на иновационния капацитет върху стопанските резултати на предприятията се изхожда от разбирането, че той благоприятства осъществяването на иновации, в резултат от провеждането на които се подобряват общите резултати на предприятията. За определяне на това влияние бяха сравнени оценките на мениджърите, съответно от първата и от втората групи, за динамиката на някои показатели на предприятията им. Оценките са за постигната промяна спрямо предходната година в диапазон от 1 – не е постигнато подобрене, до 7 – постигнато е много голямо подобрене. Обобщените резултати са показани на следната таблица:

Таблица 6 Постигнати положителни резултати за предприятията

№	Резултати	Предприятия от Група 1		Предприятия от Група 1	
		2016 г.	2017г.	2016	2017
1	Увеличаване на производствения капацитет	1,2	1,6	3,2	4,5
2	Повишаване на гъвкавостта на дейността на предприятията	1,0	1,3	1,5	2,9
3	Подобряване на съответствието със стандартите	3,1	3,0	3,2	3,8
4	Подобряване на опазването на околната среда	1,3	1,5	2,7	4,0
5	Подобряване на качеството на управленската дейност	1,3	1,3	3,1	3,5
6	Подобряване на качеството на маркетинговата дейност	2,4	3,1	4,4	5,0
7	Повишаване на качеството на продуктите/услугите	3,2	3,6	4,5	5,6
8	Увеличение на продажбите	2,1	2,9	3,7	4,8
9	Повишаване на производителността на труда	1,9	2,3	3,5	4,3
10	Намаляване на разходите за 1-ца продукция в предприятията	3,1	3,4	4,3	4,5
11	Подобряване на финансовите резултати на предприятията	2,9	3,2	3,8	4,1
12.	Подобряване на конкурентоспособността на предприятията	2,3	2,5	3,6	4,5

Оценки от 1 – не е постигнато подобряване, до 7 - постигнато е много голямо подобряване.

Посочените резултати свидетелстват за положителна зависимост между иновационния капацитет на предприятията и стопанските им резултати. Това е видно не само от констатираната разлика на показателите на двете групи предприятия, но и от видимата тенденция за подобряването им през втората изследвана година. По-

доброто равнище на детерминантите е благоприятствало осъществяването на успешни иновации, довели до подобряване и на стопанските показатели. Трябва обаче да се има предвид, че подобрието на някои от посочените резултати се дължи и на подобряващата се икономическа конюнктура в страната. Освен това подобриенията са резултат не само на иновационните усилия в рамките на отделните години, но и на тези от предходните години. Резултатите от предходните години са били следствие от тогавашното равнище на детерминантите, но и самите те са допринесли за подобряване на състояние им.

5. Заключение

Настоящото изложение представи накратко резултатите от емпирично проучване на състоянието на факторите на иновационния капацитет на индустриални предприятия в България и на влиянието им върху иновационната активност и стопанските резултати. Поради ограничеността на изследваната извадка от предприятия, получените резултати не са представителни за българската индустрия като цяло, но са интересни и показателни за ефектите от подобряването на факторите на иновационния капацитет. По тях може да се дискутира и те могат да са основа за насочване на усилията на предприятията за подобряването на конкурентоспособността им.

Бе установено, че средното равнище на детерминантите на иновационния капацитет общо за изследваните предприятия не е високо. И през двете проучени години то е малко над средното равнище на скалата за оценка (от 1 до 7) и определено не е достатъчно за провеждане на интензивна и качествена иновационна дейност.

Изследването потвърди и изследователската хипотеза, че съществува положителна зависимост между равнището на детерминантите и факторите на иновационния капацитет на предприятията и иновационната им активност.

По оценка на мениджърите значението на детерминантите за провеждане на качествени иновации е сравнително високо. Според тях групата предприятия със средно равнище на детерминантите на иновационния капацитет на или над средното за изследваната извадка, имат значително по-интензивна дейност в областта на иновациите от останалите. Констатирано бе, че осъществените от изследваните предприятия иновации са имали сравнително ниско равнище, оценено като степен на новост и значимост на промяната. По-ниско е равнището на новост при предприятията с равнище на детерминантите под средното за изследваната извадка. Според анкетиранияте ръководители редица вътрешнофирмените фактори имат значително влияние върху иновационната дейност и към тяхното подобряване трябва също да се насочат усилията на мениджърите. Изследването показва и различното значение на факторите на бизнес средата. Правилното съобразяване с тях е важно за постигане на желания успех.

Констатирана бе и положителна зависимост между равнището на детерминантите на иновационния капацитет на предприятията и стопанските им резултати. Налице е разлика в показателите на двете групи предприятия (с равнище на детерминантите над и под средното за извадката), както различна тенденция за подобряването им през втората изследвана година. По-доброто равнище на детерминантите е

благоприятствало осъществяването на успешни иновации, които от своя страна са довели до подобряване и на стопанските показатели на предприятията.

Като цяло резултатите от изследването показват голямото значение на факторите на иновационния капацитет за конкурентоспособността и стопанския успех на предприятията. То дава добра основа за правилно насочване на управленските усилия за осигуряване на устойчиво развитие на предприятията.

Използвана литература:

1. Cohen, W., and Levinthal, D., 1990, Absorptive Capacity: A new perspective on learning and innovation, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 35;
2. Cohen, W., and Levinthal, D., 1994, Fortune Favors the Prepared Firm, *Management Science*;
3. Gnday G. at al, Effects of Innovation Types on Firm Performance, study of Faculty of Engineering and Natural Sciences, Sabanci University, 2010;
4. Hasan, S., Othman, A., Mustafa, Sh., Wahab, W., and Ismail, H., 2011, Development of Absorption Capacity Attributes for Technology Transfer Performance: A Pilot Study in National Automotive Industri, *International Management Conference 2011*, 16-17.04.2011, University Sultan Zainal Abidin;
5. Idriz F., 2018, Product innovations in tourism, *Softtrejd*, Sofia;
6. Lane P., Koka, B. and Pathak, S., 2006, The Reification of Absorptive Capacity: A Critical Review and Rejuvenation of the Construct, *Academy of Management Review*, 2006, Volo. 31, No 4;
7. Neely A., Hii J., The Innovative Capacity of Firms, *Nang Yan Business Journal*, 1.1.2012;
8. Statistical yearbook 2016, National statistical institute of Republic of Bulgaria, 2016, p.414;
9. Veleв M., Atanasova S., 2013, The technology transfer in Industrial firm, *Softtrejd*, Sofia;
10. Volbersa, H., Foss, N. and Lyles, M., 2009, Absorbing the Concept of Absorptive Capacity: How To Realize Its Potential in the Organization Field, Center for Strategic Management and Globalization, Copenhagen Business School, Frederiksberg, Denmark.
11. Zahra, S. A. and G. George (2002). "Absorptive capacity: A review, re-conceptualization, and extension." *Academy of Management Review* 27(2): 185-203.